

E-CONOM

Online tudományos folyóirat | Online Scientific Journal

Főszerkesztő | Editor-in-Chief
JUHÁSZ Lajos

Kiadja | Publisher
Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó |
University of West Hungary Press

A szerkesztőség címe | Address
9400 Sopron, Erzsébet u. 9., Hungary
e-conom@nyme.hu

A kiadó címe | Publisher's Address
9400 Sopron, Bajcsy-Zs. u. 4., Hungary

Szerkesztőbizottság | Editorial Board
CZEGLÉDY Tamás
JANKÓ Ferenc
KOLOSZÁR László
SZÓKA Károly

Tanácsadó Testület | Advisory Board
BÁGER Gusztáv
BLAHÓ András
FÁBIÁN Attila
FARKAS Péter
GILÁNYI Zsolt
KOVÁCS Árpád
LIGETI Zsombor
POGÁTSA Zoltán
SZÉKELY Csaba

Technikai szerkesztő | Technical Editor
VAJAY JULIANNA

A szerkesztőség munkatársa | Editorial Assistant
VAJAY JULIANNA

ISSN 2063-644X

Tartalomjegyzék | Table of Contents

BLAHÓ András

Új nemzetközi fejlesztési bank (NDB): remények és realitások

New Development Bank (NDB): Hopes and Reality.....2

JÓNA György

A nemzetközi területitőke-vizsgálatok eredményei

Results of the International Territorial Capital Studies.....18

GYŐRINÉ SZABÓ Gabriella

Az Európai Unió kohéziós forrásainak felhasználása – A szabályozás és hatékonyság összefüggései

Using of European Union's Cohesion Resources – In the Context of Ruling and Efficiency31

KOVÁCS Zsuzsanna – NÉMETHNÉ TÖMŐ Zsuzsanna

The Cultural "Map" of a Micro-Region

Egy kistérség kulturális „térképe”38

MÁTÉ Domicián

A termelékenységben bekövetkezett változások technológia-intenzív ágazati megközelítésben

Estimating Labour Productivity Performance by Technology in Some OECD Countries, 1970-200754

MADARAS Attila – VARGA József

A versenyképesség és a közoktatás kapcsolata Magyarországon

The Link between Competitiveness and Public Education in Hungary67

VARGA József – KÜRTHY Gábor – FARKAS Ádám – SÍPICZKI Zoltán

A redisztribúció intézménye a piacgazdasági berendezkedésben

Redistribution of the Market Economy82

PÉTERVÁRI Zsófia

Az egykulcsos személyi jövedelemadó rendszer működésének eddigi hazai tapasztalatai kérdőíves felmérés alapján

The Experience of its Domestic Operation so far on the Basis of a Survey Made with a Questionnaire91

BAREITH Tibor – KOROSZCZÁNÉ PAVLIN Rita – KÖVÉR György

Felszámolások vizsgálata a Nyugat-dunántúli régióban

Liquidations Examination of the West Pannon Region102

MUST Katalin

Kényszerértékesítés, avagy kilakoltatási moratórium

Forced Liquidation or Dislodgement Moratorium.....125

Vita | Discussion

GILÁNYI Zsolt

A Chicago-terv megbuktatása: a közgazdaságtudomány újabb 100 éves béklyója?

The Chicago-Plan Derailed: Another 100 Years Long Shackle for the Economic Science?.....141

JOÓB Márk

A közgazdaságtan hiányosságai és a pénzrendszer hatásai – válasz Gilányi Zsolt cikkére

The Shortcomings of Economics and the Impacts of the Monetary System - Response to the Article of Zsolt Gilányi153

BLAHÓ András¹

Új nemzetközi fejlesztési bank (NDB): remények és realitások

A világgazdaság globalizálódásával a fejlesztés finanszírozási kérdései előtérbe kerültek. A washingtoni pénzügyi intézmények irányítási rendszere reformokra szorult. A reformfolyamat azonban több fejlett ország ellenállásán megtorpant, tovább halasztva a fejlődő világ döntéshozatali befolyásának növelését e szervezetekben. A regionális fejlesztési bankok több évtizede részesei a főképp regionális finanszírozásnak, az ilyen igények viszont továbbra is jelentősek. A G-20 csoport négy tagja, a BRIC csoport ezért új nemzetközi fejlesztési intézmény (New Development Bank) felállítását határozta el. Az új bank alaptőkéje, a vele együtt létesített Megállapodás – amely likviditási gondok esetén vehető igénybe – lényeges pénzügyi forrás lesz a fejlődő országok számára. Sikere és befolyásának növekedése attól függ, hogy a hitelek kockázatkezelését, illetve az irányítási/együtműködési kérdéseket milyen hatékonyan képes megoldani.

Kulcsszavak: fejlesztési hitelezés, washingtoni intézmények, regionális fejlesztési bankok
JEL kódok: O19, O43, P45, F53

New Development Bank (NDB): Hopes and Reality

Financing issues of development have come to the foreground with globalizing world economy. Governance system of the Washington-based financial institutions needed reforms. The reform process, however, has stalled on the resistance of several developed countries further delaying increase in developing countries decision-making power in these institutions. Regional development bank have been participants for regional financing. Demand for more resources is substantial. Four members of the G-20 group (BRIC) have decided to establish a new development institution (New Development Bank). Basic capital of this bank, and resources of the Arrangement established with it will be substantial resources for the developing countries. Success and increase in its influence will depend on loan risk management, and efficient solution in governance/cooperation issues.

Keywords: development finance, Washington-based institutions, regional development banks
JEL Codes: O19, O43, P45, F53

¹ A szerző a Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Karának egyetemi tanára (blaho.andras AT ktk.nyme.hu)

Bevezetés

A globalizálódó világgazdaságban a nemzetközi fejlődés és fejlesztés finanszírozásának különböző csatornái jöttek létre. Ezek a csatornák alapvetően kettős jellegűek: vagy nemzetgazdaságokhoz, illetve ezek tömörüléseihez, vagy nemzetközi gazdasági szervezetekhez kötődnek. A két fajta finanszírozás között természetesen lényeges kapcsolatok találhatók, de jellegük, módszereik, finanszírozási formáik mégsem azonosak. A nemzetközi szakirodalomban viszonylag hamar kialakult a nemzetközi fejlődésfinanszírozás irodalmában a lényegi kérdésekben történő egyetértés. Ennek alapján véve a következő jellemzőit emelhetjük ki: 1. a fejlődés finanszírozása nem lehet ingyenes (az adomány nem feltétlenül fejlődést finanszíroz) 2. a fogadó állam önrészesedése megkövetelt 3. a finanszírozási forrás felhasználásához programra (célok, eszközök), s ellenőrzési mechanizmusra van szükség, s 4. a végrehajtott pénzügyi beruházást alapos ellenőrzéssel kell lezárni.

Az ilyen és hasonló megállapodások ellenére a fejlődés finanszírozása továbbra is lényeges problémákkal jár. Ezek közül a leglényegesebb a forráshiány, a nemzetközileg felhasználható finanszírozási forrás lokalizálásának gondja. Nem mintha a világgazdaságban nem lenne elegendő likvid pénztöke, éppen ellenkezőleg. Éppen e kínálati nyomás kényszeríti a donor és felhasználó országokat arra, hogy még konkrétabb cél- és eszközrendszer keretében valósítsák meg ezeket a programokat. Lényeges azonban megemlíteni, hogy e pénztöke kínálati mozgását egyértelműen az azonnali és magasabb hozamokat biztosító spekulációk, pénzügyi befektetések határozzák meg. Ez nagy mértékű ingatagságot visz a rendszerbe, amely „buborékok” létesítésével majd „kipukkadásával” jár.

E tanulmányban a nemzetközi fejlődésfinanszírozás legújabb fejleményét, egy új nemzetközi fejlesztési bank (New Development Bank, NDB) létrejöttének közgazdasági körülményeit kívánjuk bemutatni. E nyilvánvalóban új és lényeges finanszírozási forrás természetesen a megelőző finanszírozási gyakorlat hibáiból és erényeiből táplálkozik. Ezért indítunk a finanszírozási gyakorlat eddigi folyamatának vázlatos bemutatásával. E tevékenységben a Nemzetközi Valutaalap – s társfinanszírozásban a Világbank – kiemelkedő szerepet játszott, noha a hatalmas keresletet kielégíteni nem volt képes. Ezért is került sor a fejlődő országok nyomására az IMF vezetési struktúrájának, döntéshozatalának átalakítására, amellyel nagyobb beleszólást kívántak a fejlődő világnak biztosítani az immár megnövekedett finanszírozási forrásokból. E folyamat során új döntési mechanizmus, új kvóta rendszer jött létre, az alaptőkét megemelték, az irányításban a fejlődő országok képviselői nagyobb arányt kaptak, jelentősen befolyásolva és módosítva a Nemzetközi Valutaalap nemzetközi tevékenységét. Az IMF fejlődést finanszírozó tevékenysége azonban nem elegendő a világgazdasági fejlesztési igények kielégítésére. Ennek részleges pótlására jöttek létre a multilaterális/regionális fejlesztési bankok. E bankok több évtizedes tevékenységének áttekintésével arra szeretnénk rámutatni, hogy bármennyire is lényeges finanszírozó szerepük, lényeges irányítási, döntéshozatali problémáik miatt nem válhattak az IMF versenytársaivá. A megváltozott világgazdasággal, a G-20-ak csoportjának egyre nagyobb befolyásával azonban a helyzet módosult. A csoporton belüli „alcsoport”, a BRIC (Brazília, Oroszország, India, Kína s újabb Dél-Afrikai Köztársaság) azonban egy új, jelentős nemzetközi fejlesztési bank létesítése mellett döntött éppen annak érdekében, hogy az IMF monopóliumát megtörjék, s egyúttal a fejlesztési igényeket nagyobb mértékben „csoporton belüli” forrásokkal elégítsék ki. A tanulmány az új fejlesztési bank lehetőségeinek taglalásával zárul.

A fejlesztés finanszírozás előzményei

Immár több évtizede tart az a folyamat, amelyben a globális együttműködés “átgondolása”, “újratervezése”, “átalakítása” sorozatos nemzetközi értekezletek tárgya. E folyamatnak –

többek között – olyan részesei vannak, mint az Egyesült Nemzetek Szervezete, ennek globális gazdasági szervezetei (Nemzetközi Valutaalap, Világbank), a Kereskedelmi Világszervezet (WTO), a Világgazdasági Fórum (World Economic Forum, Davos), a G-20-ak csoportja (Blahó–Prandler, 2011),² a nemzetközi, multilaterális fejlesztési bankok. E tárgyalások középpontjában a globális irányítás – global governance – lényegének, formáinak meghatározása áll (Simai, 1994).

Nem véletlen tehát, hogy e szervezetek, fórumok sorra újabb és újabb tervezetekkel álltak/állnak elő a világgazdasági válság (2008-2013) által megtépázott globális gazdaság távlatait megreformálandó (Inotai, 2010). Kétségtelen tény, hogy e folyamatban az ENSZ és szakosított intézményei befolyása csökkent, lényeges reformok bevezetése vált szükségessé (lásd alább). Az évenként megrendezett davosi találkozók is kezdik elveszteni korábbi jelentőségüket, éppen az ott elhangzott javaslatok hatástalansága miatt. Úgy is mondható, hogy a globális irányítás alapintézményeibe vetett bizalom alaposan megrendült. Ennek orvoslása pedig megköveteli, hogy ne csak a globális irányítási szervezetek legitimitását állítsák helyre, hanem ezek jövőbeli sikerébe vetett bizalmat is. Sajnálatos, hogy e követelmények mögötti alapfeltevés – a globális intézmények legitimitása ismét visszanyerhető – több sebből is vérzik.

Először is tény – s ezt senki sem kétli –, hogy a közelmúltban a világ növekvő mértékben vált multipolárisá, a világgazdasági integrációs folyamatok mellett a fragmentálódás is fokozódott. A globális válaszokat ma lényegesen nehezebb levezényelni, nőttek a koordinációval együtt járó kudarcok. Míg az 1990-es évek válságaiban – 1994 mexikói válság, 1998 ázsiai válság – a globális multilaterális szervezetek játszottak főszerepet, főként az USA vezetésével, addig a 2008-al kezdődő világgazdasági válságban e szervezetek átengedték a kezdeményezést a válság megoldásokról a G-20 csoportnak. Másodsor, egyáltalán nem világos, hogy milyen jellegű és mélységű nemzetközi együttműködés felel meg e multipoláris világgazdaságnak.

Nem titok, hogy a globális nemzetközi szervezetek irányítása nem tükrözi a világgazdasági erő megoszlását. Az IMF Végrehajtó Testülete ékes bizonyítéka ennek: Kína szavazati súlya Franciaországnak mintegy kétharmada, Belgium 50 százalékkal nagyobb szavazati aránnyal rendelkezik, mint Brazília, a Végrehajtó Testület 24 igazgatójából nyolc Európából származik.

Ez az érezhető aránytalanság is hozzájárult ahhoz, hogy a globális szervezetek legitimitációja csökkent, talán visszavonhatatlanul. A válság megoldásait keresve ezért találkozhattunk – s még ma is ezt tapasztaljuk – országok, régiók kísérleteivel sajátos, korábban nem ismert “receptek” kidolgozásával.

Korábban a világgazdasági globalizálódás fenyegetései között az anti-globalizációs mozgalmakat, a gazdasági nacionalizmus terjedését, a protekcionizmus terjedését tartották számon. A legutóbbi világgazdasági válság rákényszerítette az országokat, régiókat arra, hogy globális monetáris valamint makroökonómiai koordinációs megoldásokat keressenek. De egyes régiók gazdasági kölcsönös függősége a regionális együttműködést is fokozta.

² A G-20-ak csoportja a világ 19 legnagyobb gazdaságát és az Európai Uniót tömörítő szervezet. E csoport adja a világ bruttó hazai termékének (GDP) 90 és a világgereszkedelem 80 százalékát. A csoportnak nincs állandó titkársága vagy tisztviselői kara. Döntéseit a félévenként tartott csúcstekezeteken hozza. A G-20 legitimitását sok kritika éri. Több jelentős nemzetközi személyiség egyenesen „önjelölt csoportjának” nevezte (pl. Norvégia), azzal érvelve, hogy az alássa a II. világháború után felállított olyan nemzetközi szervezetek legitimitását, mint az Egyesült Nemzetek, a Nemzetközi Valutaalap, a Világbank. A G-20 transzparenciáját is kétségbe vonják kritikusai. Nincs alapokmánya, világos, nyilvános szervezeti szabályzata, legfontosabb értekezletei zártak. A bírálatok – s a csoporton belüli nyilvánvaló érdekellentétek ellenére – ma már látható, hogy a G-20 – s különösen ennek BRIC alcsoportja (Brazília, Oroszország, India és Kína) a világgazdasági irányítási, szervezeti kérdések egyik legfontosabb alakítója lehet.

Az új regionalizmus iránti igények megnyilvánulása volt, amikor V. Putyin a dollár kulcsszerepének megváltoztatását, a regionális hatalmak új, globális struktúrájának megteremtését hangoztatta. Kelet-Ázsiában az ún. Chiang Mai kezdeményezés – az ASEAN országok valamint Kína, Japán és Dél-Korea részvételével – akár egy Ázsiai Monetáris Unió előzménye is lehet. A Dél-amerikai Nemzetek Uniója (UNASUR), amely a Mercosur és az Andesi Közösség összeolvadásából jött létre, a Hugo Chavez javasolta Banco del Sur a Bretton Woods-i intézmények, valamint az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Társulás (NAFTA) ellensúlyai kívánnak lenni

A regionális törekvéseket több megfontolás is indokolja. Az első az ún. pénzügyi fertőzés kockázatának csökkentése.³ Második megfontolásként a régió országai a régió vezető hatalmával történő szorosabb gazdasági/politikai együttműködést preferálják. További indíték az átlagos vámszintek csökkentési igénye, a régiós együttműködés szabályainak harmonizálása, a régión belüli kereskedelem fokozása.

A globális szervezetek iránti bizalmatlanság növekedése nem adhat okot pesszimizmusra a nemzetközi együttműködést illetően. Éppen ellenkezőleg, e globális szervezetek irányítási mechanizmusainak reformjával együtt új regionális szervezetek létesítése is indokolt.

A Nemzetközi Valutaalap irányítási reformja

Az 1990-es évekbeli, valamint a 2008-as válság(ok) jelezték először rendkívül hatásosan, hogy nem ciklikus, periodikus válságról van szó, hanem az egész világgazdaság egészét érintő szerkezeti és intézményi válságról. Még pontosabban: a korábbi, nyerstermék-ipari termék cserére alapozott nemzetközi munkamegosztás átalakulása ütközött az erre létesített világgazdasági és nemzeti intézményrendszerrel. Sem a nemzetközi szervezetek (főképp a Bretton Woods-i intézmények), sem a szárnyaló évek alatt kialakított nemzeti szabályozási stratégiák nem voltak képesek a válságot kezelni. A világgazdasági rendszerben olyan aszimmetrikus egyenlőtlenségek keletkeztek (lásd Szentes, 1999), amelyek szétfeszítették a megoldást intézményesen biztosító szervezeti és közgazdasági kereteket. Valami lényegesen újra, másra volt szükség, a nemzeti és globális keretek közötti feszültségek lényegesen kiéleződtek. A nemzeti megoldásra kigondolt szabályozás nem vagy csak részlegesen volt képes döntően nemzetközi, globális egyenlőtlenségek kezelésére. A globalizáció gyorsulása, a transznacionalizálódás kiterjedése, a növekvő számú regionális integráció mind-mind tovább élte az intézményi megoldási képességek és erre irányuló tevékenységek sikere közötti ellentéteket. Akár paradoxonnak is nevezhetnénk azt a tényt, hogy a háború utáni évtizedek sikeres keynes-i gazdaságpolitikája éppen e sikerekkel fokozta a globális egyenlőtlenségeket, s vezetett súlyos válságjelenségekhez. E jelenségek egyértelműen bizonyították a döntően nemzeti egyensúlytalanságok kezelésére alapított nemzetközi intézmények kompetencia hiányát:⁴ csak tűzoltóként szerepelhettek, hisz alapító tagállamaik csak erre hatalmazták fel őket.

E válság lényeges jellemzője, hogy a teljes mértékben globálissá vált pénzügyi szektor indította el. A transznacionális pénzügyi intézmények – bankok, biztosítók, kockázatkezelők – teljes liberalizációja a hirtelen fellendülést, a pénzbőséget is, de a szunnyadó egyensúlytalanságot is globálissá tették. Ez a pénzügyi válság még inkább felerősítette a mai

³ Pénzügyi fertőzés kockázatán azt értjük, amikor az azonos vagy hasonló termékeket gyártó, azonos exportpiacokra szállító szomszédos országok „elkapják” a regionális vagy globális pénzügyi válságokat.

⁴ Érdemes idézni egy tanulmányból Richard Jolly-t: „A jelenlegi (globális – B. A.) kormányzati megoldások kettős értelemben is hibásak. Nem hatékonyak: a szerkezeti elemek nem koherensek, s képtelenek a globalizációs komplex kihívások megfelelő kezelésére. Nem általánosak, s ezért nem is mondhatók hatékonyak legitimizációs értelemben: lényegében még mindig a világgazdasági erőviszonyok és befolyás XX. század közepi viszonyait tükrözik.” (Jolly, et al, 2012. 54. o.)

globális szabályozó rendszer gyengeségeit. Ma már bizton állíthatjuk, hogy legalább négy területen szükséges határozott beavatkozás- nemzeti és globális szinten egyaránt – ahhoz, hogy a válság kezelését megkíséreljük. *Először:* meg kell találni a globális rendszerben rejlő kockázatok megelőzésének módozatait. *Másodszor:* határozottabban kell javítani a globális piac szereplői kockázatainak áttekinthetőségét, ennek nyilvánosságra hozatalát. *Harmadszor:* ki kell terjeszteni a szabályozó intézmények – nemzetközi intézmények – közötti együttműködés nemzetközi jellegét. *S végül, negyedszer:* hatékonyabb és összehangoltabb válságmegoldási mechanizmusokat kell bevezetni. E javaslatok alapján véve az intézményi megoldásokra összpontosítanak, s mellőzik a tőkés világgazdasági rendszer modelljének problémáját és következményeit. Nem adnak ugyanis választ a rendszer lényegéből fakadó ún. „buborékok” kezelésére sem.

Nem mondható, hogy ne történtek volna kísérletek a nemzetközi szabályozás kiterjesztése, elmélyítése terén.⁵ A G-20 csoport – noha nem minősíthető nemzetközi szervezetnek – sorozatosan fogad el globális szabályozást sürgető, azt előkészítő határozatokat. Erre jó példa a Los Cabos (Mexikó) Nyilatkozat, amelyet 2012. június 19-én fogadtak el. Ebben a következőkre hívja fel a figyelmet a csoport:

“32. Elismerjük egy hatékony globális és regionális biztonsági háló fontosságát. Üdvözljük az IMF rendelkezésre álló erőforrásainak növelésére irányuló elkötelezettséget. Ez egy széleskörű nemzetközi összefogás eredménye, nagyszámú országgal. Az elkötelezettség meghaladja a 450 milliárd dollárt s ez a 2010. évi reformban megígért forrásbővülés felett értendő, s nem használható csak egyetlen földrajzi régió számára. E források a teljes IMF tagság rendelkezésére állnak E forrásokat kétoldalú megállapodások révén lehet igénybe venni... Ez az erőfeszítés mutatja a G-20 és a nemzetközi közösség elkötelezettségét a mellett, hogy a globális pénzügyi stabilitás megőrzésével és fejlesztésével kapcsolatos lépéseket tegyenek, s növeljék a Nemzetközi Valutaalap szerepét a válság megelőzésében és megoldásában.

34. Megállapodtunk abban, hogy a jelenlegi felügyeleti rendszert jelentősen át kell alakítani, beleértve a bilaterális és multilaterális felügyelet jobb integrálását, a globális, hazai és pénzügyi stabilitásra fókuszálva, beleértve országpolitikák tovaterjedő hatásait is. Üdvözljük az IMF munkáját egy integrált felügyeleti döntési rendszer előkészítésére s elkötelezzük magunkat e döntési folyamat támogatására. Aláhúzzuk a szigorú árfolyampolitikai felügyelet fontosságát s ösztönözzük e felügyeleti tevékenység gyakoriságának növelését, ahol szükséges beleértve globális likviditási, tőkeáramlási, tőkemérleg intézkedéseket, tartalék-, fiskális-, monetáris- és pénzügyi szektor politikákat, amelyek hatnak a külső stabilitásra. Üdvözljük az IMF folyamatban lévő munkáját, amely a külgazdasági szektorra irányul, amely erősítené a multilaterális elemzést és fokozná a felügyelet transzparenciáját...”

A talán túlzottan is bürokratikusnak tűnő megfogalmazás mögött lényegi megállapodások húzódnak meg. A válság eljuttatta e húsz országot – a világgazdaság vezető országai ezek – arra a döntésre, hogy nemzetek közötti versengéseiket moderálva a globális szabályozás konkrét lépéseit is mérlegeljék. A folyamat persze lassú és ellentmondásos, de minden bizonnyal elindult.

Ma már közhelynek hat arról írni, hogy a gazdaság egésze, ennek kapcsolatrendszere globálissá vált, ugyanakkor az e folyamatokat irányító intézmények többsége ma is nemzeti s

⁵ Érdemes itt utalnunk a G-20 Csoport 2008. és ez utáni nyilatkozataira, ahol kifejezett globális szabályozást ösztönző lépéseket sürgettek, valósítottak meg. Lásd a különböző csúcstalálkozók nyilatkozatait: Washington, 2008. november 14. 15; London, 2009. április 1-2; Pittsburg, 2009. szeptember 24-25; Toronto, 2010. június 26-27; Szöul, 2010. november 11-12; Cannes, 2011. november 3-4; Los Cabos (Mexikó), 2012. június 18-19, Szentpétervár, 2013. szeptember 5-6, Fortaleza (Brazília), 2014. július 15-16. A G-20-al kapcsolatos dokumentumokat lásd G-20 Information Centre, University of Toronto. Web cím: www.g-20utoronto.ca

nem globális jellegű. Tény, hogy a nemzeti befolyásolás, ennek hatékonysága kérdésessé vált: a nemzeti megoldási kísérletek sorra beleütköznek más nemzetek megoldási gyakorlatába, s a súrlódások egyre nagyobb erővel kényszerítik a kormányokat egy kiterjedtebb, regionális illetve globális együttműködés irányába. Ennek elfogadása azonban a nemzetállamok számára nehéz, hisz a döntési kompetenciák bizonyos átrendeződésével jár együtt. Minden állam számára világos, hogy ma még nem létezik egy olyan együttműködési mechanizmus, amely kellő hatékonysággal és erővel biztosítaná az általános, regionális és egyedi válságok hatékony kezelését. Az igaz viszont, hogy az igény egy ilyen megoldási rendszerre a válság éveitől általánossá vált. A sokoldalú együttműködés, a globális irányítás a kollektív kockázatkezelés fontosságát senki sem vonja kétségbe, de hatékony lépéseket csak döcögve, a nemzeti érdekek körömszakadtáig történő védelmével tesznek (*Simai, 1994*).

A Nemzetközi Valutalap (IMF) évi közgyűlése, Szingapúrban (2006. szeptember) fontos határozatot hozott annak érdekében, hogy a Végrehajtó Bizottság két éven belül hozzon egy olyan programot, amely várhatóan növeli az IMF hatékonyságát és hihetőségét.⁶ (Ezt a programot a szervezet 2009-ben el is fogadta. Lásd alább.) A határozat két konkrét követelményt is megfogalmazott: 1. jelentős haladást elérni az IMF tagállami kvóták modernizálásában, első sorban a világgazdasági fejlődés függvényében, s 2. az alacsony jövedelmű fejlődő országok IMF részvételét növelni a döntéshozatalban.

A reform csomag

Az már évek óta világos volt, hogy az IMF kvóta megállapítási módszerét lényegesen módosítani szükséges. Ennek több oka is van, elsősorban az a tény, hogy a kvóták megállapítása még mindig a létesítéskori világgazdasági arányokat, súlyokat tükrözte. Az ez után bekövetkezett módosítások csak gyenge flastromok voltak, nem orvosolták a felszín mögötti súlyos aszimmetriákat.

Az új kvóta megállapítási formula a következő elemeket tartalmazza:

- Négy mutató, amelyeket arányokban fejeznek ki – GDP, gazdasági nyitottság, variabilitás és tartalékok nagysága –, ahol az arányok (sorrendben), 50 százalék, 30 százalék, 15 százalék és 5 százalék.
- A GDP arány a piaci árfolyamokon, valamint PPP (vásárlóerő paritáson) számított értékek keveréke, ahol az árfolyamon számolt GDP aránya 60 százalék, míg a PPP-s GDP aránya 40 százalék. A piaci árfolyamon számolt GDP az IMF pénzügyi műveleteiben a legfontosabb szereplő, míg a PPP adat a nem pénzügyi tevékenységek számára kiemelkedően fontos.
- A négy mutató lineáris kombinációjához 0,95 nagyságú kompressziós faktort is rendeltek. Ez csökkenti a számított kvóták szóródását, bizonyos mértékig moderálja a méret/nagyság szerepét a formulában. (*Lásd 1. számú szövegdoz*)

Az új formula lényegesen megváltoztatta a korábbi számítást, mégis, további korszerűsítésre lesz szükség. Egész biztos, hogy módosítani kell a nyitottság mérését, s inkább a hozzáadott érték nagyságát, semmint a bruttó termelt értéket kell figyelembe venni. Számolni kell a valutauniókon belüli pénzáramlások pontos nagyságával, a pénzügyi

⁶ Lásd IMF „Singapore Resolution”, Resolution 61-5, September 18, 2006., Maga a tőkeemelés – 11. kvóta felülvizsgálat elnevezéssel – 2008-ban vált joghatályossá, 2011-re a tagállamok kétharmados támogatása (befizetése) is megvalósult, a 85 százalékos kvótaarány támogatás is befejezetté vált. 2013 decemberére a 11. kvótaemelés befejeződött. Látna e gyors sikert, az IMF újabb, immár a 14. kvóta felülvizsgálatot határozott el. Ennek célja egy, az alaptőkéket megduplázó emelés. 2015. március elejéig ezen emelés támogatottsága elérte a 77 százalékot, az Egyesült Államok szenátusa viszont halogatja a jóváhagyást. Ha ezen emelés megvalósul, Kína immár a harmadik legtökeerősebb tulajdonosává válna, s az első 10 alaptőke tulajdonos között 4 fejlődő ország – a BRIC eredeti tagjai – lenne.

nyitottság tényleges értelmezésével, az adott tagország IMF-eszközök iránti várható igényének pontosabb előrejelzésével.

1. szövegdoboz: Az új IMF kvóta formula

A javasolt új kvóta számítási formula négy mutatót – GDP, nyitottság, variabilitás, tartalékok – tartalmaz, amelyeket a globális összes arányában adnak meg. Az arányok összege értelemszerűen 1,00. A formula tartalmaz egy kompressziós faktort is, amely csökkenti a számított kvóta értékek szóródását.

A javasolt új formula a következő:

$$CQS = (0,5*Y + 0,3*O + 0,15*V + 0,05*R)*$$

ahol CQS = számított kvóta arány

Y = a GDP piaci árfolyamon számított, valamint vásárlóerő paritáson számított GDP érték átlaga, az utóbbi 3 évben. A piaci árfolyamon számított érték súlya 0,60, s a PPP-é 0,40 százalék;

O = a folyó fizetések és folyó bevételek éves átlaga (javak, szolgáltatások, jövedelmek, transferek), öt évet véve alapul;

V = a folyó bevételek és nettó tőkeáramlás érték (a központosított 3 éves trendnek egy 13 éves szakasztól számított sztenderd eltérése);

R = a hivatalos tartalékok éves nagysága a 12 éves átlagra vetítve (devizatartalékok, SDR eszközök, az IMF-ben tartott tartalék nagysága, valamint aranytartalék); és

k = egy 0,95 százaléknyi kompressziós faktor. A kompressziós faktort a még nem módosított kvóta arányok összegére alkalmazzák, majd ezt ismét 100 százalékra vetítik.

Az új formula alkalmazását a következő 20 évre határozatban rögzítették. 2028-ban lesz egy újabb kvóta számítási forduló az addigi tapasztalatok alapján.

Második, ad hoc kvóta emelés

Az elmúlt évtizedek világgazdasági fejlődésében több olyan IMF tagország is jelentős érdemeket szerzett, amelyek „eredeti” kvótája nem tükrözte már az ilyen jelentős változást. Ezért az IMF Kormányzótanácsa két menetes, ad hoc kvóta emelést határozott el, amelynek együttes nagysága 11,5 százalék (2 százalék az első, 9,55 százalék a második fordulóban.) A kvóta emelés indokai a következők voltak:

- Azok az országok, amelyek az új kvóta számítási formula alapján alul reprezentáltak jogosultak a korrekcióra úgy, hogy a korábbi számítás és az új számítás közötti különbséget egységesen, s arányosan csökkentik. Ez megfelel a korábbi számítás módszertanának, s a két fordulót egy egységes reformként kezeli.
- Annak érdekében, hogy a reform céljait tovább erősítsék, a javasolt kvóta emelések három pótlólagos elemet is tükröznek. Ezeket egyszeri reform elemekként határozták meg az IMF vezetői. E három elem a következő:
 - Több alulreprezentált fejlett tagország lemondott a számukra lehetséges kvóta emelés egy részéről, hogy hozzá járuljanak a reform szélesebb értelemben vett

céljaihoz. Így tett az Egyesült Államok (csak a poszt-Szingapuri számítás eredményét kérve s kapva meg), valamint hasonlóan cselekedett Németország, Olaszország és Japán is. Írország és Luxemburg, amelyek jelentősen alul reprezentáltakká váltak az új formulával, szintén lemondtak a lehetséges emelés nagy részéről.

- A PPP-ben mért GDP alapján azok a dinamikusan fejlődő feltörekvő és fejlődő országok, amelyek új formula szerinti kvótája lényegesen magasabb, mint a Szingapúr előtti kvóta (legalább 75 százalékos a különbség), legalább 40 százalékos kvóta emelést kapnak Szingapúr előtti kvótájukhoz képest,
- Elismerve azt a tényt, hogy az első kvóta emelési (ad hoc) fordulóban emelést kapott 4 ország – Kína, Korea, Mexikó és Törökország – továbbra is jelentősen elmarad az új formula adta kvóta nagyságától, a jelenlegi fordulóban mindegyikük további 15 százalékos kvóta emelést kap.

Az alapszavazatok ügye

Az Alapító Okmány XII. cikkelye, 5. része, (a) pontja alapján „...minden tagország 250 plusz egy szavazattal rendelkezik 100 000 SDR-onként. „ A reform keretében az IMF úgy döntött, hogy ezt a nagyságot megháromszorozza, azaz minden tagország, százezer SDR- ként 750 alapszavazattal rendelkezik. Ez az alapítás óta az első emelés, s az alacsony fejlettségű tagállamoknak jelentős szavazati erő növekedést biztosít. Érezve azért, hogy egy ilyen módosítás kimenetele akár lényeges szavazati arány változást is előre vetíthet, az IMF Végrehajtó Bizottsága azt is biztosította, hogy a jövőben ne változzék az alapszavazatok aránya a teljes szavazati erőben.⁷

A kvóta emelési javaslat jelentős változásokat hoz. Az emelés mértéke 11,7 és 106,1 százalék között ingadozik. A nagyobb emelések többségét dinamikus feltörekvő fejlődő országok kapják. Összességében 54 ország kap ad hoc kvóta emelést, s az emelések ennek az országcsoportnak 4,9 százalékkal növeli a súlyát az IMF szavazásban. A reform során 135 másik ország szavazati ereje is nő, ez a jelenlegi tagság több mint kétharmada. Ezen országcsoport aggregát szavazati aránya 5,4 százalékkal emelkedik, különösen a viszonylag nagyon kicsi országoké. A feltörekvő és fejlődő országok szavazati ereje nettó módon 2,7 százalékkal emelkedik. (Kvóta emelést tekintve csak 1,1 százalékkal)

Ezeket az eredményeket elismerve, továbbra is jelentős számban vannak országok, amelyek újonnan számított kvótája még mindig nem éri el a számított mértéket. Ezért az IMF a jövőben is további ad hoc emeléseket hajt majd végre, először a 14. Általános Felülvizsgálat keretében.

Helyettes végrehajtó igazgatók

Az IMF döntéshozatali rendjében országcsoportok végrehajtó igazgatókat választanak. A jelenlegi reformban azt is célozzák, hogy két-két helyettes végrehajtó igazgató is választható legyen.⁸ További reform javaslat, hogy legalább 19 ország szavazata alapján választott végrehajtó igazgatóhoz két helyettes is választható. Ez különösen az afrikai országokat érinti pozitívan, mivel az IMF tevékenysége amúgy is e kontinensen a legkiterjedtebb, tehát a végrehajtás, ellenőrzés, monitoring feladatok nagysága is itt a legnagyobb.

⁷ A változás olyan jelentős, hogy ehhez az IMF Alapító Okmányának (Articles of Agreement) módosítására is szükség van. Az alapszavazatok nagysága akkor emelkedik háromszorosára, ha a fent kifejtett második forduló ad hoc kvóta emelések mindegyike hatályossá válik. Ehhez az is szükséges, hogy a 11. Általános Felülvizsgálat során Szomáliának és Szudánnak megszavazott kvóta növekedés ugyanerre az időpontra hatályos lesz. Mint a 6. sz. lábjegyzetben láttuk, e feltételek teljesültek.

⁸ Alapító Okmány XII. cikkely, 3 bekezdés (e) engedi meg ezt a változást.

A végrehajtó igazgatónak meg kell jelölnie, melyik helyettese működhet, ha ő nincs jelen, még akkor is, ha ő a székhelyen tartózkodik.

A mostani reform javaslatok akkor válnak véglegessé, ha a tagállamok háromötöde (60 százalék), amelyek a teljes szavazati erő 85 százalékával rendelkeznek, elfogadta ezeket. Ez alapján az IMF értesíti a tagállamokat a bekövetkező változásokról.

A Nemzetközi Valutaalap jelentős reformja sem oldotta meg a fejlődő országok növekvő finanszírozási igényeit. Ehhez a nemzetközi multilaterális bankok szerepét is át kell tekintenünk. Ezt tesszük a következő részben.

Multilaterális fejlesztési bankok:⁹ célok és eszközök

A multilaterális fejlesztési bank (MDB) olyan, egy országcsoport által alapított intézmény, amely pénzügyi forrásokat és szakmai tanácsokat nyújt a fejlesztés/fejlődés céljából.¹⁰ Az MDBk nagy tagsággal rendelkeznek, egyaránt vannak fejlett és fejlődő tagjaik. Hosszú távú hiteleket nyújtanak piaci kamatokkal, gyakran e kamatszintek alatti feltételekkel. Gyakoriak az ingyenes támogatások (grant) is.¹¹ *(Összehasonlításukra lásd az 1. sz. táblát.)*

⁹ Multilateral Development Bank (MDB) az angol elnevezés. Ezt a rövidítést használjuk a továbbiakban. MDB-nek minősülnek a következő fejlesztési bankok: Világbank, Európai Beruházási Bank (EIB), Ázsiai Fejlesztési Bank (ADB), Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD), CAF – Latin-amerikai Fejlesztési Bank (CAF), Amerika-közi Fejlesztési Bank Csoport (IDB, IADB), Afrikai Fejlesztési Bank (AfDB), Iszlám Fejlesztési Bank (IsDB).

Ismerünk több „szub-regionális” fejlesztési bankot is. Tagjaik tipikusan hitelfelvevő országok. Az ilyen bankok hiteleznek tagjaiknak olyan forrásokat, amelyeket ők a nemzetközi tőkepiacon vettek fel. Mivel a visszafizetést a tagországok együttes felelőssége, e hitelek feltételei jobbak, az országok által kaphatóaknál. Ilyen bankok a következők: Karibiai Fejlesztési Bank (CDB), Közép-amerikai Gazdasági Integráció Bankja (CABEI), Kelet-afrikai Fejlesztési Bank (EADB), Nyugat-afrikai Fejlesztési Bank (BOAD), Fekete-tengeri Kereskedelmi és Fejlesztési Bank (BSTDB), Eurázsiai Fejlesztési Bank (EDB).

¹⁰ A multilaterális fejlesztési bankok elméleti és gyakorlati kérdéseire lásd (Mácsik, 2008.)

¹¹ A fejlődő világban végzett fejlesztési tevékenység széles körű áttekintését adja Fowler (Fowler, 1997.)

1. táblázat: Multilaterális fejlesztési hitelezés (MDB)

MDB neve	Hitelezés formája	Hitelfelvevő típusa	Alapítás	Hitelösszeg 2013 (Mrd US dollár)
Világbank Csoport				
Világbank (IBRD)	Nem-koncesszionális kölcsönök és kölcsön garanciák	Elsősorban közepes GDP jövedelmű országok, néhány alacsony jövedelmű ország is	1944	15,25
Nemzetközi Fejlesztési Társaság (IDA)	Koncessziós kölcsönök és adományok (grant)	Alacsony GDP jövedelmű fejlődő országok	1960	16,30
Nemzetközi Pénzügyi Társulás (IFC)	Nem-koncesszionális kölcsönök, tőkeberuházások, kölcsön garanciák	Fejlődő – közepes és alacsony GDP jövedelmű – országok magánvállalatai	1956	18,3
Afrikai Fejlesztési Bank (AfDB)	Nem-koncesszionális kölcsönök, tőkeberuházások, hitelgaranciák	Közepes GDP jövedelmű régiós országok (néhány alacsonyjövedelmű is), magánvállalatok a régióban	1964	3,2
Afrikai Fejlesztési Alap (AfDF)	Koncesszionális hitelek, garanciák, adományok	Alacsony GDP jövedelmű kormányok a régióban	1972	2,9
Ázsiai Fejlesztési Bank (AsDB)	Nem-koncesszionális kölcsönök, tőkeberuházások és hitelgaranciák	Közepes GDP jövedelmű régiós országok (néhány alacsonyjövedelmű is), magánvállalatok a régióban	1966	10,1
Ázsiai Fejlesztési Alap (ADF)	Koncesszionális hitelek, adományok	Alacsony GDP jövedelmű kormányok a régióban	1973	3,0
Amerika-közi Fejlesztési Bank (IDB)	Nem-koncesszionális kölcsönök, tőkeberuházások és hitelgaranciák	Közepes GDP jövedelmű régiós országok (néhány alacsonyjövedelmű is), magánvállalatok a régióban	1959	10,80
Különleges Műveletek Alapja (FSO)	Koncesszionális hitelek, adományok	Alacsony GDP jövedelmű kormányok a régióban	1959	0,32

Forrás: MDB éves jelentések, Világbank pénzügyi beszámoló. Közli: Nelson, M. Rebecca (2013) 9. oldal

Az aktualitás miatt szükséges megjegyeznünk, hogy 2015 márciusára, Kína javaslatára egy Ázsiai Infrastruktúra-befektetési Bank létesítését határozták el, amelyhez határidőre 47 ország csatlakozott. Közöttük egyetlen közép-kelet-európai államként hazánk is.

Az államok által létrehozott *nemzetközi pénzügyi szervezetek* tevékenysége sem mellékes a nemzetközi pénzügyi tevékenység szempontjából. Ezek a szervezetek finanszírozási, gazdaságpolitikai, stabilizáló, szabályozó és felügyeleti feladatokat látnak el világ tőkepiacain és pénzügyi piacain: Fejlesztési projekteket finanszíroznak, amely a vállalatoknak finanszírozási vagy beszállítói lehetőséget teremt (pl. Világbank által finanszírozott projektek). Javaslatokat tesznek a kormányzati szereplőknek az optimális gazdaságpolitikára (pl. IMF, OECD, CEPAL stb. ajánlások), sőt akár maguk döntenek a gazdaságpolitikáról. Pénzügyi válsághelyzeteket próbálnak kezelni (pl. IMF hitellehetőségek). Nemzetközi szerződésekre tesznek javaslatot vagy a nemzeti szabályok harmonizálását

kezdeményezik (pl. beruházásvédelmi egyezmények, a Nemzetközi Számviteli Szabvány Testület (IASB) számviteli sztenderdjei (IFRS), EU áfa-harmonizációja stb.). A nemzetközi pénzügyi piacokat és tágabb gazdasági, politikai környezetüket figyelemmel kísérik a válságok megelőzésére (pl. IMF, BIS). (Kutasi, 2015) E szervezetek közé tartoznak a regionális fejlesztési bankok is.

Az *Amerika-közi Fejlesztési Bank* (IDB) 48 országot szolgál ki 1959 óta. A tagországok közül 26 jogosult hitelek kapására. Működési területe Latin Amerika és a Karib-térség. A bankot a Kormányzótanács vezeti. A hitelt kapó fejlődő ország tagok adják a részvényesek többségét, s ezzel ellenőrzésük alatt tartják a bank irányítását. A tagok alaptőke befizetések arányában szavaznak.¹² Noha az alapításkor kockázatosnak tartották, hogy “szegény” országok adják a döntő többséget, az elmúlt évtizedek azonban bizonyították, hogy a hitelfelvevőkre gyakorolt nyomás többnyire biztosította az időbeni törlesztést. 2010-ben a Kormányzótanács egy 70 milliárd dolláros tőkeemelését határozott el, amely a tagországok parlamentjei általi ratifikálás után, 2015-ben lesz hatályos. Az IDB AAA hitelkockázati – legmagasabb – minősítésű pénzügyi intézmény. A bank alaptőkéje – az emelés előtt – 101 milliárd dollár. Ebből 4,3 százalék befizetett, 95,7 százalék pedig lehívható.

Az *Ázsiai Fejlesztési Bank* (ADB)¹³ 67 tagjából 48 az ázsiai és csendes-óceáni térségbeli, míg 19 más régióhoz tartozik. A bankot a Világbank mintájára szervezték, szerkezete, döntési mechanizmusa is e szervezet mintáját követi. Legfőbb szerve a Kormányzótanács, amelyben minden tagország egy fővel képviselteti magát. Ez a szerv választja a 12 tagú Igazgató Tanácsot: nyolc igazgató a régióból, míg négy tag más régióból származik. A bank alaptőkéje jelenleg – többszöri emelés után, amelyet a G-20-ak kérésére hajtott végre – 165 milliárd dollár. Ez évente kb. 12-13 milliárd dolláros hitelkihelyezést tesz lehetővé.

Az *Afrikai Fejlesztési Bank* (AfDB) 1964-ben alakult, 78 tagállama van. Három tagszervezete van: az Afrikai Fejlesztési Bank, az Afrikai Fejlesztési Alap¹⁴ és a Nigériai Letéti Alap.¹⁵ A bank fő célja állami és magán társaságok hitelezése a tagországok gazdasági és társadalmi életének javítása céljából. Irányítását a tagországok más fejlesztési bankokhoz hasonlóan valósítják meg: a szavazatok 60 százalékát afrikai, 40 százalékát nem regionális országok birtokolják. A bank évente mintegy 3 milliárd dollár hitelt nyújt az arra rászoruló tagoknak, amely a kontinens nagyságát, a tagországok óriási hiteligenyét figyelembe véve rendkívül szerény.¹⁶ Az utóbbi öt évben némi javulás tapasztalható, a magánszektorban nyújtott hitelek nagysága megkétszereződött.

A fejlesztési bankok tevékenysége egyik eleme a fejlődő országok és fejlett országok közötti együttműködésnek. Ebben a folyamatban állandóan érezhető az a törekvés, hogy a fejlődők egymás közötti gazdasági kapcsolataik – sokszor Dél-Dél kapcsolatnak nevezik – erősödjenek. E téren a nemzetközi kereskedelmi kapcsolatoknak kiemelkedő szerepe van. Hosszú ideig a fejlődő országokból a fejlett országokba irányuló kereskedelem nagysága jóval

¹² Az Egyesült Államok a részvények 30 százalékát birtokolja. Latin-amerikai és karibi államok 50.02 százalékot, európai országok további 20 százalékot. Az USA és Európa ezzel megvétőzhat bizonyos döntéseket.

¹³ Jelenleg az USA és Japán egyaránt 12.78 százalékkal, Kína 5.45 százalékkal, India 5.36 százalékkal részesedik a bank alaptőkéjéből.

¹⁴ Az Afrikai Fejlesztési Alapnak 24 nem afrikai tagállama van, amelyhez az AfDB tagjait is hozzá kell vennünk. Afrikai alacsony jövedelmű tagországoknak nyújt koncessziós hiteleket, kedvező feltételekkel. Az Alap nem kér kamatot, csak adminisztrációs költségekre egy minimális összeget. Hitelezési volumene nem jelentős, fő bevételeit tagállami adományokból/felajánlásokból kapja.

¹⁵ 1976-ban jött létre a nigériai kormány 80 milliós dolláros alapítványával. Ma kb. 500 milliós dolláros alaptőkéje van, 4 százalékos kamattal nyújt hitelt 25 évre, öt éves türelmi időszakokkal.

¹⁶ Egyes számítások szerint a bank a kontinens fejlesztési hiteleinek mindössze 6 százalékát adja. A Világbank Nemzetközi Fejlesztési Társaság (IDA) szervezete ennek négyszeresét nyújtja évente.

meghaladta a fejlődő országokba irányuló forgalmat. Ez azonban napjainkra megváltozott. A Világbank legújabb adatai szerint a fejlődő országokból más fejlődő országokba irányuló külkereskedelem ma már meghaladja a fejlődő világból a fejlett világba irányuló forgalmat. 2002-ben a fejlődő országok vették fel a teljes fejlődő világ export 40 százalékát, a maradék fejlett országokba ment. 2010-re ez a megoszlás 50:50-re változott. Ma pedig a fejlődő országok arány 50 százaléknál is nagyobb. Ez persze nem nagy meglepetés, hisz a fejlődő világ szinte minden területen növeli szerepét: a világtermelésben, a felvett bankhitelekben, s másutt. Arányuk a világkereskedelemben 1991 és 2014 között megduplázódott, 16 százalékról 32 százalékra nőtt. A globális világgazdasági válság még gyorsította is ezt a folyamatot, az évi növekedés a korábbi 0,8 százalék/év helyett ma már 1,5 százalék. Ennek természetes folyománya az is, hogy a fejlődő világ növekvő mértékben felvevője a fejlett országok exportjának: azaz nemcsak a fejlődő országok, de a fejlett országok számára is növekvő fontosságú a fejlődő világ.

Érdekes képet kapunk, ha a multilaterális fejlesztési bankok (MDB) által hitelezett országokat hasonlítjuk össze. A 2. táblázat mutatja az első 10-10 hitelezett országot 2013-ban.

2. táblázat: Az MDB-k finanszírozta első tíz ország, hitelígérvény, mill. US dollárban

IBRD	IDA	IFC	AfDB
Brazília 3076	Vietnám 1982	Brazília 1467	Multinac. 1248
Indonézia 1721	Banglades 1567	Mexikó 1328	Marokkó 1159
Kína 1540	Afrika (total) 1470	Világ régiók 1276	Tunézia 545
Lengyelország 1308	Etiópia 1115	Kína 1050	Dél-Afrika 420
Törökország 1301	Nigéria 1015	Töröko. 985	Ghána 259
Kolumbia 600	India 948	Nigéria 974	Etiópia 255
Marokkó 593	Pakisztán 744	India 943	Tanzánia 237
Egyiptom 585	Kenya 615	Oroszo. 819	Gabon 223
Tunézia 500	Tanzánia 607	Vietnám 805	Elefántcs. 160
Ukrajna 460	Dem. Kongó 532	Banglades 573	Uganda 103
AsDB	ADF	IDB csoport	
India 2418	Bangladesh 658	Brazília 2009	
Kína 1809	Vietnám 463	Mexikó 1519	
Indonézia 1233	Afganisztán 376	Argentína 1390	
Vietnám 822	Kambodzsa 275	Costa Rica 700	
Fülöp-szvk 775	Üzbegisztán 232	Uruguay 629	
Üzbegisztán 644	Sri Lanka 152	Panama 528	
Kazaksztán 496	Laosz 140	Kolumbia 515	
Banglades 435	Nepál 104	Venezuela 400	
Pakisztán 343	Tadzsisztán 100	Regionális 400	
Regionális 340	Kirgízia 95	Ecuador 365	

Forrás: MDB éves jelentések, Világbank pénzügyi beszámoló. Közli: Nelson, M. Rebecca (2013) 11. oldal

Érdeemes áttekinteni a regionális fejlesztési bankok legfőbb donorországait is (l. 3. sz. tábla).

3. táblázat: Fejlesztési bankok fontosabb donorországai, a bank pénzügyi elkötelezettségei százalékában

IBRD	IFC	AfDB	ADB	IDB
USA 16,05	USA 23,69	Nigéria 9,34	Japán 15,61	USA 29,13
Japán 8,94	Japán 5,87	USA 6,63	USA 15,60	Argentína 10,58
Kína 5,76	Német 5,36	Japán 5,52	Kína 6,44	Brazília 10,58
Német 4,73	Francia 5,04	Egyiptom 5,40	India 6,33	Kanada 6,92
Francia 4,22	UK 5,04	Dél-Afrika 4,84	Ausztrál 5,79	Mexikó 6,80
UK 4,22	Kanada 3,38	Algéria 4,23	Indonézia 5,44	Venezuela 4,98
Kanada 3,15	India 3,38	Németo. 4,13	Kanada 5,23	Japán 4,85
India 3,07	Olaszo 3,38	Líbia 4,06	Korea 5,04	Chile 2,90
Olasz 2,54	Orosz 3,00	Kanada 3,83	Németo. 4,33	Kolumbia 2,90
Orosz 2,48	Hollandia 2,34	Franciao. 3,78	Malajzia 2,72	Franciao. 1,84
Szau-A. 2,48				Németo. 1,84
				Olaszo. 1,84
				Spanyolo. 1,84

Forrás: Fejlesztési bankok éves jelentései

A regionális fejlesztési bankok tevékenységét sokan és sokszor vizsgálták. A fejlesztési hitelek hatékonyságára vonatkozóan eltérő, néha egymásnak szögesen ellentmondó bírálatok születtek. Az empirikus felmérések alapján a vélemények szóródnak attól, hogy e hiteleknek egyáltalán nincs növekedést generáló hatása (*Easterly, 2003*), azon át, hogy igenis kimutatható növekedési hatás (*Dalgaard–Hansen, 2001*), addig, hogy bizonyos országokban – pl. erős makrogazdasági politikával rendelkező fejlődő országok – van ilyen ráhatás, másokban nincs (*Burnside–Dollar, 2000*). Általánosan elfogadott tény azonban, hogy a globalizálódó világgazdaságban a regionális fejlesztési bankok hiteleire egyre nagyobb szükség van. Ezzel együtt ezen intézmények irányítását, menedzselését folyamatosan korszerűsíteni kell. Nem véletlen tehát, hogy a G-20-k csoportjának legerősebb tagjai – Brazília, India, Kína, Oroszország (BRIC országok) – önálló fejlesztési bank alapítása mellett döntöttek. Ennek körülményeit vizsgáljuk meg a következő részben.

A BRIC országok új nemzetközi fejlesztési bankja

2014 júliusában e négy ország – amelyhez meghívták ötödik tagnak a Dél-afrikai Köztársaságot is – új nemzetközi fejlesztési bank alapítása mellett döntött. Elnevezése: *Új Fejlesztési Bank (NDB)*. A bank központja Sanghajban lesz, India adja első elnökét, Brazília vezeti az igazgatótanácsot, Oroszország pedig a kormányzótanácsot. Dél-afrikában regionális központot állítanak fel. Induló alaptőkéje 50 milliárd dollár, amelyet 100 milliárdra kívánnak emelni.¹⁷ Ezzel egy időben létesítettek egy *Kontingens Tartalék Megállapodást* (Contingency Reserve Arrangement, CRA) is, 100 Mrd dollár tőkével, amelyet fizetési mérlegproblémákkal küszködő fejlődő országok vehetnek igénybe likviditásuk megszilárdítása érdekében.¹⁸

Az alapítás nyíltan bevallottan azzal a szándékkal történt, hogy a bretton-woods-i intézmények finanszírozási hatalmát megtörjék.¹⁹ Kérdés viszont, hogy ha ezek a globális

¹⁷ Dél-Afrika adja a legkevesebbet – 5 Mrd dollárt -, s Kína a legtöbbet, 41 Mrd dollárt.

¹⁸ Ezt a megállapodást a következő arányokban finanszírozzák: Kína 41 százalék, Brazília, India és Oroszország 18 – 18 százalék, s Dél-Afrika 5 százalék.

¹⁹ Lásd ezen intézmények reformjairól írtakat tanulmányunk elején.

intézmények okozzák a problémát, az új fejlesztési bank (NDB) lesz-e a megoldás? Finanszírozásukban az infrastruktúrát emelik ki, s ez ígéretesnek tűnik. Az Afrikai Fejlesztési Bank szerint például a szub-szaharai államoknak évente több mint 95 milliárd dollárra lesz szüksége e célokra az elkövetkező 10 évben, s eddig ennek csak felét tudták biztosítani. Az is bizonyított már, hogy ezekben az országokban a rossz minőségű és hiányzó infrastruktúra évente kb. 2 százalékkal csökkenti a növekedési ütemet, s 40 százalékkal a termelékenységét. Az új finanszírozási forma tehát üdvözlendő, noha a megvalósításhoz – a tőke mellett – a résztvevő partnerek – állam, vállalatok stb. – teljesítményének is jelentősen javulnia kell.

Az új intézmény világos kifejezője annak, hogy az elmúlt két évtizedben a BRIC országok lényegesen növelték világgazdasági szerepüket – mind a termelésben (kb. a világ GDP 20 százalékát adják), mind a nemzetközi kereskedelemben -, s a nemzetközi fejlesztés területén is meghatározóakká váltak. A Bretton-Woods-i intézményekben azonban egyesített szavazati erejük nem haladja meg a 11 százalékot.

Milyen hatásai lehetnek az új fejlesztési banknak? A fejlődő országok remélik, hogy a BRIC bank/CRA megtörheti a Világbank fejlesztési hitel hegemoniáját alapvető szolgáltatásokban, segélyezésben, konfliktus érintett területek hitelezésében. A Világbank számításai szerint ma mintegy 1 billiárd dollárnyi infrastrukturális beruházási „rész” (hiány) tapasztalható. Meglévő fejlesztési intézmények ennek csak 40 százalékát képesek fedezni. Az a szándék tehát, hogy a BRIC bank az áramszolgáltatás, szállítás, közlekedés, telekommunikáció, víz- és csatornázás területeit jelölje meg elsődleges beruházási céljainak arra is utal, hogy jelentős beruházási tevékenység is várható. Szakértői vélemények szerint néhány évtized múlva az új bank és alap annyi és olyan fejlesztési hitelmennyiséget generál, hogy a Világbank forrásai eltörpülnek mellette. Egy ilyen sikert tapasztalhattunk az andesi országok által alapított *Corporacion Andina de Fomento* (CAF) esetében is, amely ma már több infrastrukturális beruházást finanszíroz, mint a Világbank és az Amerika-közi Fejlesztési Bank (IDB) együttesen.

Hogy a BRIC intézmények a sikeres CAF példáját követik-e, vagy a ma még nem realizált Chiang-Mai kezdeményezést, a BancoSur-t (lásd tanulmányunk elején), az két tényezőtől függ: a kockázatkezeléstől, valamint a koordinációtól. Feltételezhető, hogy a BRIC banknak és tartalékalapnak olyan magas minőségű kölcsön portfóliót kell biztosítania, amely maximalizálja a fejlesztési hatást, de a hitelkudarcokat minimum szinten tartja. Ehhez az ellenőrzési/felügyeleti tevékenységet kell lényegesen növelni. Tény azonban, hogy a regionális fejlesztési bankok felügyeleti tevékenységével nem nagyon lehet dicsekedni. A Chiang Mai kezdeményezés például képtelen volt a monitoring és felügyeleti rendszert felállítani, s ezért a tagországok által tőle igényelt hiteleket az IMF felügyeleti rendszere alá rendelte. Az eredmény: egyetlen ázsiai ország sem vett igénybe hitelt a Chiang Mai Kezdeményezés keretében.

Sok bizonyíték van arra, hogy multilaterális gazdasági kezdeményezések akkor működnek optimálisan, ha résztvevőik koordinációs problémáikat folyamatosan és hatékonyan tudják meg- és feloldani. A BRIC tagok közötti komoly vélemény- és érdekkülönbségek megakadályozhatják az új intézmények kapacitásainak teljes kihasználását. A latin-amerikai BancoSur problémáit is az okozta, hogy eltértek a tagok véleményei a bank adómentes státuszáról, a koncessziós hitelezés szerepéről, a magánszektortal fenntartott kapcsolatok lényegéről, a transzparencia szabályokról, valamint a környezetvédelmi biztosítékokról.

A Kína és a többi BRIC ország közötti strukturális diszparitás – Kína önmagában nagyobb, mint az összes többi BRIC ország együtt – előre láthatóan konfliktusok forrása lesz. Kína domináns helyzete bármilyen koordinációt nehezzé és körülményessé tehet. A BRIC tagok mindegyike kifejezte már elégedetlenségét a kínai gazdaságpolitikával, főként az árfolyam rendszerrel. A fejlődő országok közötti kereskedelmi viták is fenyegetik az

egységet. Tavalay a WTO-nak ugyan sikerült elérnie egy egyezséget a kereskedelem teremtésről, de India támogatásának visszavonásával fenyegetett az élelmiszerbiztonság kérdései miatt. A BRIC kereskedelmi miniszterek közös nyilatkozata nem ad választ arra, hogy együttesen támogatják-e ezt a Baliban elfogadott egyezményt. Ez, s más hasonló csoporton belüli konfliktus korlátozhatja a NDB/CRA hatékonyságát. Az alapítás eufóriájában ezek a gondok nem „látszanak”. De a nem is nagyon távoli jövőben ezek fogják eldönteni, a fejlődő világ valóban képes lesz-e a BrettonWoods-i intézményekkel szembeni alternatív finanszírozási intézmény irányítására.²⁰ Az Új Fejlesztési Banknak és a Megállapodásnak olyan kompetitív hitelezési feltételeket kell teremtenie, amely az IMF és Világbank hitelezési kondícióira is hat. Ezzel biztosíthatják a kis és közepes fejlődő országoknak a jobban elfogadható finanszírozási feltételeket, jobb túlélési és fejlődési esélyeket.

Befejező gondolatok

Tanulmányunkban bemutattuk a világgazdaság nemzetközi fejlesztési finanszírozásában tapasztalható pozitív és negatív jelenségeket. Rámutattunk arra, hogy a fejlesztésfinanszírozás területén több olyan közgazdasági és egyéb probléma van, amelyre a globalizálódó világ válaszokat keres. Az eddig alkalmazott finanszírozási formák egyrészt volumenükben nem voltak elegendőek, másrészt a Nemzetközi Valutaalap döntési mechanizmusának megfelelően a fejlett országok érdekeinek megfelelően alakultak. A sorozatos reform kísérletek – egészen 2009-ig – nem vezettek eredményre. A világgazdasági válság hatása azonban itt is gyorsító hatású volt: az IMF reformfolyamata felgyorsult. E folyamatban lényegi változások következtek be e szervezet döntési mechanizmusában, forrásai jelentősen emelkedtek, a fejlődő országok kvótái arányosabbá váltak. A nemzetközi fejlesztésfinanszírozásban azonban a kereslet továbbra is lényegesen meghaladja a kínálatot. Ennek is következménye a G-20 csoporton belüli BRIC alcsoport „vállalkozása”: egy új nemzetközi fejlesztési bank létesítése. Ez kettős hatást okozhat: egyrészt megtöri az IMF eddigi döntő, csaknem meghatározó fejlesztésfinanszírozó monopóliumát, s másrészt az új bank alapítói világgazdasági igényeinek megfelelő cél és eszközrendszer szerint valósítja meg tevékenységét. A bank műveletei még nagyon frissek, tartós irányzat(ok) levonására még nincs lehetőség. Alaptökéje, irányítási szerkezete azonban reményt ad arra, hogy a nemzetközi fejlesztésfinanszírozás tartós, hathatós új formája és forrása közép- és hosszútávon is hatékony lesz. Ehhez azonban további tanulmányok, elemzések elvégzése indokolt.

Irodalom

- Blahó, A. – Prandler, Á. (2011): *Nemzetközi szervezetek és intézmények*. Szerk.: Prandler Árpád. Aula Kiadó, Budapest
- Burnside, C. – Dollar, D. (2000): Aid, Policies, and Growth, *American Economic Review*, vol. 90, no. 4, pp. 847-868., DOI: [10.1257/aer.90.4.847](https://doi.org/10.1257/aer.90.4.847)
- Dalgaard, C-J. – Hansen, H. (2001): On Aid, Growth, and Good Policies, *Journal of Development Studies*, vol. 37, no. 6, pp. 17-41., DOI: [10.1080/713601081](https://doi.org/10.1080/713601081)
- Desai, M. R. – Vreeland, R. J. (2011): The Global Governance in a Multipolar World: the Case for Regional Monetary Funds. *International Studies Review*, Vol. 13. Issue 1., pp. 109-121., DOI: [10.1111/j.1468-2486.2010.01002.x](https://doi.org/10.1111/j.1468-2486.2010.01002.x)
- Easterly, W. (2003): Can Foreign Aid Buy Growth? *Journal of Economic Perspectives*, vol. 17. No. 3., pp. 23-48., DOI: [10.1257/089533003769204344](https://doi.org/10.1257/089533003769204344)

²⁰ A tény az, hogy a Világbank jelenlegi, évi hitelezési volumene – 223 milliárd dollár – lényegesen nagyobb, mint a BRIC intézményeké.

- Fowler, A. (1997): *Striking a balance. A guide to enhancing the effectiveness of non-governmental organizations in international development*. Earthscan, New York, DOI: [10.4324/9781315070735](https://doi.org/10.4324/9781315070735)
- Inotai, A. (2010): A “fenntartható kapitalizmus” felé? In: Magas István – Kutasi Gábor (szerk.): *Változó világgazdaság. Globális kormányzás- vállalati nemzetköziesedés – regionális fejlődés. Tanulmányok Simai Mihály 80. születésnapjára*. Budapesti Corvinus Egyetem, pp. 86 - 91., ISBN 978 963-503-410-9
- Jolly, R. – Emmerij, L. – Weiss, T. G. (2005): *The Power of UN Ideas. Lessons from the first 60 years: a summary of the books and findings from the United Nations Intellectual History Project*. UNIHP, New York
- Jolly, R. et al. (Cornia, G. A. – Elson, D. – Fortin, C. – Griffith-Jones, S. – Helleiner, G. – van der Hoeven, R. – Kaplinsky, R. – Morgan, R. – Ortiz, I. – Pearson, R. – Stewart, F.) (2012): *Be Outraged. There Are Alternatives*. Published by Richard Jolly. R.Jolly@ids.ac.uk
- Kutasi, G. (2015): Pénzügyek nemzetközi környezetben. In: Blahó András – Czakó Erzsébet – Poór József (szerk.): *Nemzetközi menedzsment*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015. 12. fejezet (megjelenés alatt)
- Mácsik, Z. (2008): *A multilaterális fejlesztési bankok és kapcsolataik Magyarországgal*. PhD értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jogi és Államtudományi Doktori Iskola
- Nelson, M. R. (2013): *Multilateral Development Banks: Overview and Issues for Congress* Congressional Research Service, R41170, *CRS Report to Congress*
- Simai, M. (1994): *Global Governance*. Institute for Peace, Washington D.C.
- Szentes, T. (1999): *Világgazdaságtan I. kötet, Elméleti és módszertani alapok*. Aula Kiadó, Budapest, 947 oldal ISBN 963 9215 35x